

Gebiedsplan voor het Rivierduingebied

Gebiedscoördinator: Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied

voorzitter: Dhr. M. Schoone, Het Dolomiet 6, 8255 PC Swifterbant

secretaris: Dhr. B. Haanstra, Tijgerbloem 3, 8255 JZ Swifterbant

Inleiding

Opdracht

Dit gebiedsplan is opgemaakt op verzoek van de Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied in het kader van het NATUURBEHEERPLAN FLEVOLAND 2010, zoals dat is vastgesteld in oktober 2009 door de provincie Flevoland. De Natuur- en Milieucoöperatie heeft verzocht te worden aangemerkt als gebiedscoördinator en heeft vervolgens van de provincie opdracht gekregen een collectief beheerplan op te stellen, dat aan de eisen voldoet, zoals die in het Subsiestelsel Natuur en Landschap en het Natuurbeheerplan zijn gesteld.

Visie

We zien vogels als de beste indicatoren voor de natuurkwaliteit van het gebied. Daarom maken we een gebiedsplan gebaseerd op het voorkomen van die vogels die in het plangebied het best passen. De inventarisaties van Bureau Nové vormen hiervoor het uitgangspunt. In het bijzonder denken we aan vogels als graspieper, gele kwikstaart en veldleeuwerik, maar ook aan grauwe kiekendief, patrijs, kwartel, kwartelkoning, Kievit en bontbekplevier. De voor het gebied kenmerkende combinatie van gras- en bouwland met landschapselementen als boerenerven, houtwallen, bossen, rietkragen en open water maakt dat, naast de zorg voor genoemde soorten, voor veel meer vogels kan worden gewerkt aan verbetering van het leefgebied. Verbetering van leefomstandigheden voor vogels is het doel van het gebiedsplan. O.a met de aanleg van stroken, veldjes, beplanting en begrazingseenheden wordt dit doel nagestreefd en geprobeerd de herkenbaarheid van het Rivierduingebied te versterken. We laten onze ideeën zoveel mogelijk samenvallen met de pakketvoorschriften uit het Flevolandse Natuurbeheerplan om duurzame vormen van (agrarisch) natuurbeheer door de leden van de NMC te kunnen realiseren.

Uitgangspunten.

De rendabele agrarische bedrijven zoals we die nu in het gebied kennen, vormen samen de kapstok voor het maken en realiseren van de plannen.

In dit plan gaat het allereerst om verbetering van de natuurwaarden binnen het door provincie Flevoland begrensde gebied, waarin gesubsidieerd agrarisch natuurbeheer mogelijk is. De eerste doelstelling is een collectief beheermozaïek te realiseren met de beheerpakketten uit het Subsiestelsel Natuur en Landschap.

Omdat de provincie ook heeft gevraagd een ruimere visie en andere plannen en wensen t.a.v. de ontwikkeling van het gebied kenbaar te maken is een wat ruimere begrenzing voor het "Rivierduingebied" gehanteerd.

De in dit plan neergelegde intenties hebben betrekking op een gebied dat zich uitstrekt van het Visvijvergebied tot het Ketelmeer en van het IJsselmeer tot de Elandweg en Elandtocht. De Natuur- en Milieucoöperatie wil zich binnen deze begrenzing inzetten om agrarisch en particulier natuurbeheer te stimuleren, maar ooit denkt de NMC dat ook andere maatschappelijke aspecten, zoals recreatie en archeologie in een uitgebreidere planopzet kunnen worden opgenomen.

Bij de NMC staat het sociale karakter hoog in het vaandel, wat tot uitdrukking komt in de coöperatieve doelstelling. Leden of aangeslotenen die zich willen inzetten voor de natuur en willen meedoen, maar niet binnen de regelgeving een plek kunnen vinden, worden toch gestimuleerd om mee te doen. Voor bescherming, monitoring, nestcontroles, tellingen, bestuurlijke taken en ondersteunende activiteiten, wordt samengewerkt met burgers uit omliggende steden, burgerleden die ook de stem zijn van de maatschappij op het soms besloten agrarisch bedrijf.

Het mag duidelijk zijn dat de coöperatie nastreeft een serieuze gesprekspartner voor rijk, provincie en gemeenten te zijn, en voor die organisaties die zich binnen haar werkgebied met het (agrarisch) natuurbeheer bemoeien. Dit plan wil aan dat voornemen inhoud geven. Het kent een onderverdeling per aangesloten lid. Dit zal later de individuele subsidieaanvraag vergemakkelijken.

Rivierduinadvies/Nové

INHOUD

- 1 Gebiedsplan
  - 1.1 Algemeen
    - 1.1.1 Beschrijving gebied en vogelbevolking
    - 1.1.2 Taakverdeling coördinator en gebiedsregisseurs
  - 1.2 Weidevogelbeheer
    - 1.2.1 Inventarisaties
    - 1.2.2 Doel en onderbouwing
    - 1.2.3 Beheerpakketten
    - 1.2.4 Vrijwilligers
    - 1.2.5 Kaart met situering binnen de begrenzing van het weidevogelgebied
  - 1.3 Akkervogelbeheer
    - 1.3.1 Inventarisaties
    - 1.3.2 Doel en onderbouwing
    - 1.3.3 Beheerpakketten
    - 1.3.4 Voorgenomen beheer
    - 1.3.5 Vrijwilligers
  - 1.4 Ganzenbeheer algemeen
    - 1.4.1 Telling 2008/2009
    - 1.4.2 Doel en onderbouwing
    - 1.4.3 Beheerpakketten
    - 1.4.4 Vrijwilligers
    - 1.4.5 Kaart met situering ganzenopvanggebied
  - 1.5 Ganzenbeheer aanvraag 2009/2010
    - 1.5.1 Beheeroppervlak
  - 1.6 Totaal overzicht
  - 1.7 Toekomstvisie
    - 1.7.1 Algemeen
    - 1.7.2 Natuurwaarden
      - 1.7.2.1 Inrichting boerenerven
      - 1.7.2.2 Extensieve begrazing
      - 1.7.2.3 Bermbeheer
      - 1.7.2.4 Beheer bosranden
      - 1.7.2.5 Vernatting, eilandjes en vooroevers
      - 1.7.2.6 Uitbreiding van het akkervogelgebied
    - 1.7.3 Presentatie cultuurhistorische, geologische en natuurwaarde
    - 1.7.4 Realisatie
- 2 Slotwoord
- Bijlagen

1 Gebiedsplan

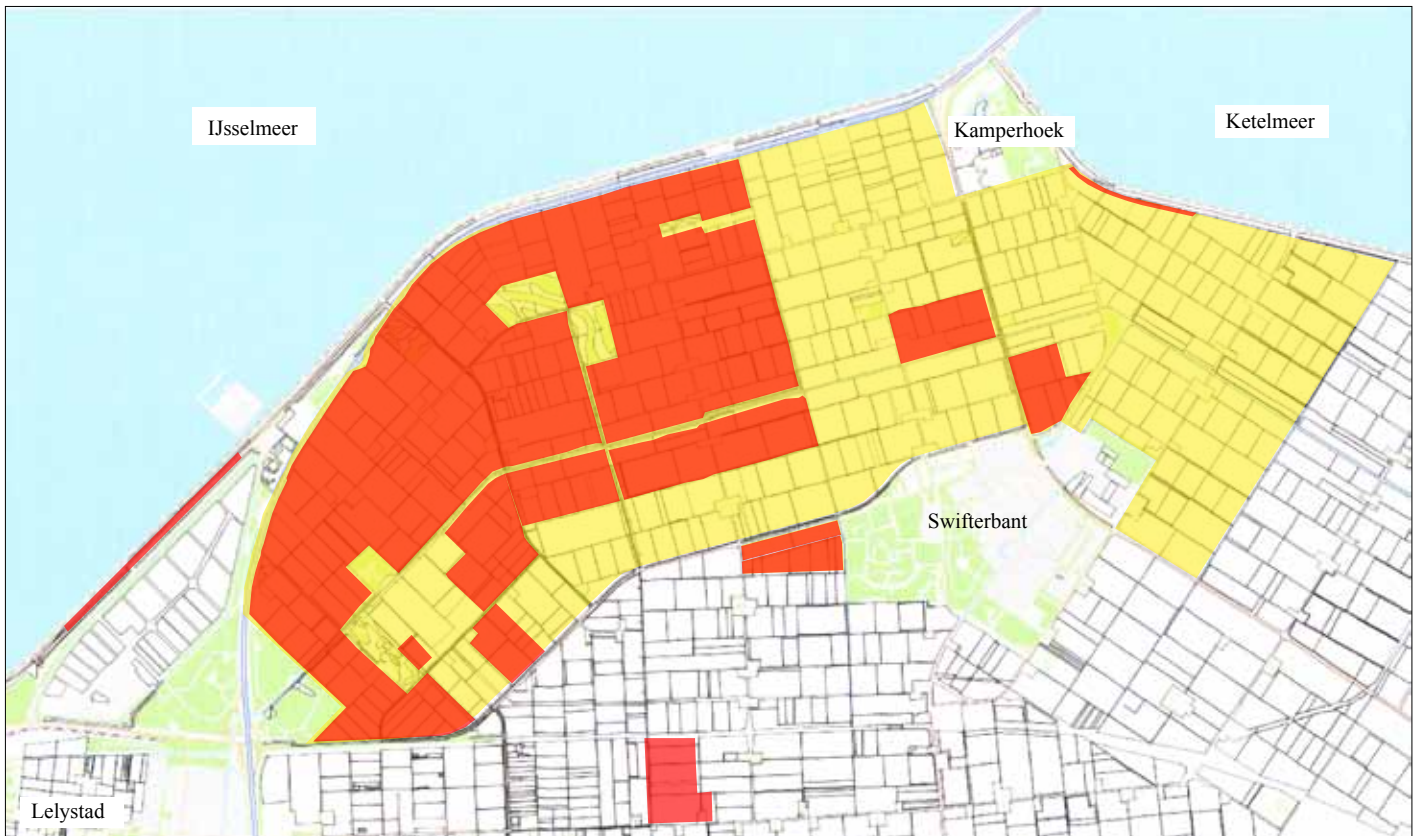
1.1 Algemeen

Het collectief beheerplan voor weide- en akkervogelbeheer vormt de kern van dit gebiedsplan.

Het beheermozaïek dat tot stand is gekomen in overleg met de boeren is zichtbaar in de daarvoor ontwikkelde Toolkit.

1.1.1 Rivierduingebied en vogelbevolking

Onder de noemer Rivierduingebied zijn verschillende begrenzingen in omloop. Op kaart 1 is het areaal landbouwgebied aangegeven dat in juli 2009 werd beheerd door de leden van de NMC en de begrenzing van het door de provincie aangewezen gebied voor gesubsidieerd akkervogelbeheer. Voor het gemak gebruiken we ook voor het hele ingekleurde deel de naam (Rivierduin)gebied.

kaart 1 Door provincie opengesteld gebied voor agrarisch natuurbeheer en coördinatiegebied voor NMC Rivierduingebied
 Huidig door leden van de coöperatie beheerd landbouwareaal

In het noordwesten en noorden wordt het Rivierduingebied begrensd door IJsselmeer en Ketelmeer. De oevers van deze grote wateren bestaan grotendeels uit recent opgehoogde dijken met steile taluds van basalt en steengruis en aan de voet een rij los gestorte basaltblokken, waartussen langs het Ketelmeer een gevarieerde oeverbegroeiing te vinden is. Er worden vooral aalscholvers, watervogels, scholeksters, oeverlopers, witgatjes, meeuwen en witte kwikstaarten gezien die de stenen gebruiken als rust en/of foerageerplaats. Witte kwikstaarten zien ook kans tussen de stenen te nestelen en jongen groot te brengen.

Beide meren vormen belangrijk foerageergebied voor verschillende aalscholverkolonies. Bij veel wind wijken jagende aalscholvers uit naar binnenwater en kunnen dan in grote aantallen hun heil zoeken in de tochten in het Rivierduingebied. De kok- en stormmeeuwen maar ook kleine en grote mantelmeeuwen zijn regelmatig op de landbouwkavels te vinden, af en toe vergezeld van dwerg- of zwartkopmeeuwen. Ze weten rijke voedselsituaties snel te ontdekken. Waar wordt geploegd, waar gras wordt gemaaid of bemest, verschijnen ze vaak massaal.

De kuststrook langs het IJsselmeer en zuidelijker het Markermeer maakt deel uit van een binnenlandse trekroute. Bij de Ketelbrug is sprake van gestuwde trek. Ten noorden van de Kamperhoek is daarom een trektelpost gelokaliseerd waar trektellers grote aantallen en vele soorten weten te spotten. (www.trektellen.nl)

Er staan veel windmolens in het Rivierduingebied, zowel in lijnopstelling als alleenstaand. Windmolens kunnen een negatief effect hebben op vogels tijdens trek en nachtelijke foerageervluchten. Ervaren broedvogels, lijken weinig moeite te hebben ze te omzeilen. Over het effect op vestiging van broedvogels in de naaste omgeving van windmolens, is weinig bekend. Verder onderzoek zou tot een aangepast plaatsingsbeleid kunnen leiden in de toekomst.

Behalve windmolens staan er ook veel hoogspanningsmasten. Van de leidingen is bekend dat ze slachtoffers kunnen maken onder de vogels. Er worden er weinig gevonden evenals windmolenslachtoffers. De masten bieden broedplaats voor zwarte kraaien, ooievaars, slechtvalken of boomvalken. Tot nu toe is er alleen de zwarte kraai als broedvogel in vastgesteld. Maar wat niet is kan nog komen.

Het Rivierduingebied kent een afwisseling van grootschalig, open en kleinschalig, gesloten gebied. In het huidige coöperatiegebied wisselen gras- en bouwland elkaar af. Suikerbieten, uien, aardappelen, granen, tulpenbollen, gras en maïs zijn de belangrijkste gewassen. In het open landbouwgebied komen karakteristieke soorten voor als gele kwikstaart, scholekster, kievit, graspieper en bontbekplevier. Ook kneu en witte kwikstaart zijn er vertrouwde broedvogels. De grutto is na het in cultuur brengen van dit deel van de polder langzaam maar zeker in aantal achteruit gegaan maar is nog steeds niet helemaal uit het gebied verdwenen. Broedvogelinventarisaties vanaf 1998 laten ook zien dat de veldleeuwerik in die tijd is afgenomen. Dat in 2009 weer enkele paartjes verschenen waar ze ervoor niet meer werden gezien of gehoord, stemt hoopvol.

13-03-08 Ketelmeerdijk Scholekstersoos voor aanvang broedseizoen

21-10-08 Spreeuwen, kok- en stormmeeuwen in pas bemest grasland

In het oostelijk deel van het ambitiegebied zijn plaatselijk hogere dichtheden bekend dan in het westelijk deel. De kwartel is een jaarlijks terugkerende zomergast in wisselend aantal. Over de reproductie is weinig bekend. De kwartelkoning is een onregelmatige zomergast die, voor zover bekend, vaker niet dan wel wordt waargenomen.

Bij de Flevocentrale broedt elk jaar een groot aantal kauwtjes, waarvoor de landbouwkavels belangrijk foerageergebied zijn. Jaarlijks brengen grote groepen goudplevieren en kieviten er een deel van de winter door. Wilde en knobbelzwanen verblijven er 's winters lange tijd, veelal in gemengde groepen, waar ook kleine zwanen deel van kunnen uitmaken. Weersomstandigheden bepalen of er 's winters veel of weinig ganzen naar het Rivierduingebied komen. Brandganzen, toendrarietganzen, grauwe ganzen, kolganzen, kleine rietganzen en Nijlganzen zijn onregelmatige wintergasten. Maar er gaat geen jaar voorbij of er verblijven enige tijd ganzen in het op de kaart aangegeven ambitiegebied. Op de kavels langs de Ketelmeerdijk komen jaarlijks ganzen op de oogstresten af. Doorgaans zijn die voor de jaarwisseling ondergeploegd. Kleine zwanen kunnen dat ook doen -afhankelijk van de voedselsituatie in de Randmeren- maar beperken zich daarbij niet tot het noordelijk deel van het gebied.

Groepen spreeuwen weten de voedselrijke situaties in het open gebied te benutten. Kramsvogels, koperwieken, grote lijsters, wulpen en regenwulpen zijn er bekende pleisteraars, soms vergezeld van wat kemphanen of een groepje bontbekplevieren. Ook blauwe reigers, soms een lepelaar of grote zilverreiger en in toenemende mate ooievaars komen voedsel zoeken in het grasland, de tochten en kavelsloten.

De bruine kiekendieven, die broeden in de Kamperhoek, jagen regelmatig boven het open land en sinds 2007 worden in wisselend aantal ook grauwe kiekendieven waargenomen in het broedseizoen. 's Winters worden elk jaar blauwe kiekendieven in het gebied gezien. Incidenteel wordt dan ook een smelleken, ruigpootbuiserd, slechtvalk of velduil waargenomen. Roodpootvalken hebben er, voor zover bekend, eenmalig een korte periode doorgebracht. Tapuiten en paapjes doen dat jaarlijks en langduriger.

Bij de inrichting van dit deel van Oostelijk-Flevoland zijn geologische kenmerken zichtbaar gemaakt. Waar beddingen van de vroegere IJssel- en Vechtdelta hebben gelegen, staan nu bosopstanden. Die zijn samengesteld uit een grote diversiteit aan bomen en struiken met brede grasstroken ertussen. Langs verschillende tochten en wegen zijn houtwallen geplant. De bossen en houtwallen zijn rijk aan algemene bosvogels. De nachtegaal is er goed vertegenwoordigd. De buizerd broedt vrijwel in elk bosje en de havik op een of twee plaatsen. Jaarlijks worden in het broedseizoen ook de sperwer en boomvalk gezien. De eerste o.a. prooidragend richting bos, van de laatste zijn geen broedindicaties bekend. Hier en daar broedt de houtsnip, de grote lijster, de grasmus, de gaai en de grote bonte specht. De koekoek houdt zich er vaak op. Verrassend waren in 2009 een waarneming van een in de boomtoppen neerstrijkende wespindief bij Swifterbant en enkele van een zwarte wouw in het zuidwestelijk deel van het gebied.

De boerenerven zien er heel verschillend uit, maar ze zijn stuk voor stuk voor vogels belangrijke elementen in het landschap. Boomsingels, hagen, solitaire bomen, struiken, bloeiende planten, gazonnetjes, vijvers, dierenweitjes, groenten en fruit vormen samen met stallen, schuren, takkenhopen, voersilo's, plaatsen voor mest- en materiaalopslag en nestkasten staan garant voor divers habitat waarin veel vogels zich thuis voelen. Holenduif, houtduif, huiszwaluw, boerenzwaluw, witte kwikstaart, merel, zanglijster, roodborst, heggemus, grasmus, winterkoning, zwartkop, tuinfluiter, tjiptjaf, fitis, kleine karekiet, bosrietzanger, kool- en pimpelmees, huismus, ringmus, vink, groenling, putter, kneu en spreeuw zijn veel voorkomende broedvogels op de erven. Kerkuil, spotvogel, grasmus, zomertortel, turkse tortel, ekster en zwarte kraai zijn minder algemeen maar broeden elk jaar bij meerdere boerderijen. Grote lijster, nachtegaal, braamsluiper, gekraagde roodstaart, zwarte roodstaart, oeverzwaluw en staartmees zijn er onregelmatig broedende soorten. Van ransuil en grauwe vliegenvanger zijn eenmalige broedgevallen bekend.

In rietkragen langs tochten en kavelsloten broeden kleine karekieten, bosrietzangers, blauwborsten en rietgorzen. In de tochten en waterhoudende sloten komen fuut, knobbelzwaan, wilde eend, kraakeend, meerkoet en soms kuifeend tot broeden. Elk jaar worden bergeenden en nijlganzen gezien maar of ze ooit binnen de begrenzing van het gebied tot broeden zijn gekomen is, voor zover bekend, nog niet vastgesteld. Midden door het gebied loopt de Noordertocht, een vaart met twee aftakkingen, die voornamelijk dienst doen als afvoerkanalen. Tussen de Plavuisenweg en de Klokbekerweg en tussen de Rivierduinweg en de Dronerringweg is aan de westelijke oever een natuurlijker vorm gegeven. Van aalscholver, knobbelzwaan, nijlgans, krak- en wilde eend, bontbekplevier, witgatje, oeverloper, gele en witte kwikstaart is gezien dat ze er dankbaar gebruik van maakten.

De overige tochten en kavelsloten worden gekenmerkt door steile oevers en een laag waterpeil. Droogstaande sloten zijn geen uitzondering. Kavelsloten worden in het groei- dus broedseizoen, tijdelijk gebruikt om een watervoorraad in op te slaan voor beregning. In dat geval kan het waterpeil in korte tijd wel een meter stijgen.

lb: akkers, weiden, boerenerven, bos en houtwal foto: onbekend; rb: brede grasberm, bosranden, hoogspanningsmasten, windmolen, maïsteelt; lo: graskruidenstroken tussen gangbare teelten; ro: natuurlijke oever Noordertocht

De bodem van het Rivierduingebied bestaat voornamelijk uit lichte tot zware zavel. De bovenlaag slibt op veel plaatsen gemakkelijk dicht na een flinke regenbui. Het grondwaterpeil staat 's zomers ongeveer 1.30 m onder het maaiveld, waardoor het bodemleven in lange, droge perioden zich diep in de bodem kan terugtrekken. Beide factoren kunnen tijdelijk de voedselopname belemmeren van die vogels, die afhankelijk zijn van het leven in de grond en aan het oppervlak. Beregening zal dat negatieve effect gedeeltelijk opheffen.

De doorgaans brede wegbermen worden meestal als grasberm beheerd door leden van de NMC.

Vanaf de start van de Natuur- en Milieucoöperatie in 2000 worden de leden gestimuleerd aan agrarisch natuurbeheer mee te doen. Weidevogelnestbescherming is vanaf het begin de belangrijkste vorm geweest. Al snel werden slootkantbeheer en bescherming van zwaluwnesten eraan toegevoegd.

Van 2007 t.m. 2009 is, met medewerking van provincie Flevoland, geëxperimenteerd met gras- en graskruidenstroken ter verbetering van het leefgebied van weide- en akkervogels in 2009 aangevuld met een project randenbeheer van de Stichting Werkgroep Grauwe kiekendief. De ervaringen hebben bijgedragen aan het tot stand komen van nieuwe beheerpakketten voor de PSAN. (Zie tussentijdsverslag veldleeuwierproject 2007 en 2008)

De met gras begroeide delen van de dijken zijn aantrekkelijk voor diverse vogelsoorten. Een groot deel ervan wordt gefaseerd begraasd door schapen, een ander deel wordt enkele malen per jaar gemaaid. Een deel daarvan wordt in een gradiënt met kunstmest bemest, d.w.z. bovenop de dijk valt meer mest dan onderaan. De begroeiing is er over het algemeen rijker aan kruiden waardoor er behalve meer muizen ook meer insecten huizen dan in gangbaar grasland. Torenvalk en buizerd zijn er vaste bezoekers, die er bovendien vaak kunnen profiteren van stijfwind. Blauwe reigers, graspiepers, alle drie de zwaluwsoorten, witte en gele kwikstaarten zoeken er graag naar voedsel.

l: 29-06-09 Pas uitgevlogen boerenzwaluwen verzameld opeen weideafrastering, nog afhankelijk van de ouders.

r: 06-06-09 Zomertortels van verschillende boerenerven doen zich tegoed aan een bereikbare graanvoorraad op een ervan.

Niet onvermeld mag blijven dat onderaan de binnenkant van de dijken door kwelwater plaatselijk vochtig grasland voorkomt, waarin orchideeën bloeien. De rietorchis is er algemeen maar ook de zeldzame bijenorchis komt er voor.

Bovenstaande beschrijving is een globale weergave van de ervaringen opgedaan door vrijwilligers en boeren, die zich de laatste 10 jaar hebben bezig gehouden met nestbescherming, broedvogelinventarisatie, zwaluw- en ganzentellingen, waarnemingen i.v.m. het veldleeuwerik- en randenproject, aanvullende en toevallige waarnemingen. Vanaf 2004 zijn de verzamelde gegevens vastgelegd in jaarverslagen. (Vogels in het Rivierduingebied 2004 t.m. 2008)

13-06-06 Bijenorchis onderaan de IJsselmeerdijk.

10-04-06 Gele kwikstaarten foerageren tussen schapen op de IJsselmeerdijk.

1.2 Weidevogelbeheer

Vanaf de oprichting in 2000 is weidevogelbeheer een speerpunt in het beleid van de coöperatie geweest. Legsels van scholekster, Kievit, grutto en bontbekplevier werden zo goed mogelijk beschermd tegen landbouwwerkzaamheden. De ervaringen die daarmee zijn opgedaan zijn bepalend geweest voor de nieuwe keuzes.

M.b.v. de weidevogelpakketten willen we naast de zorg voor het uitkomen van de legsels ook de omstandigheden in de vestigingsperiode en die voor het opgroeien van de kuikens verbeteren. Tegelijk denken we voedselaanbod en -bereikbaarheid een extra impuls te kunnen geven.

Behalve genoemde “grote” soorten zien we gele kwikstaart, graspieper en recentelijk ook weer de veldleeuwerik broedpogingen doen in grasland. Het nieuwe beheer is ook voor die soorten bedoeld.

23-05-08 Kievitpul, voedsel zoekend in vegetatie van open gras.

10-07-09 Gele kwikstaarten badderend in volgeregende rijsporen.

1.2.1 Inventarisaties

Vanaf 2005 is op de bedrijven waar een weidevogelcontract was afgesloten een weidevogelvogelinventarisatie uitgevoerd volgens de BMP-methode. De resultaten zijn in jaarverslagen vastgelegd en aan SOVON doorgegeven.

ZW deel	Bosma							Heida							Zonderland						
	Ki	Gr	Sc	GKw	VL	GP	BPI	Ki	Gr	Sc	GKw	VL	GP	BPI	Ki	Gr	Sc	GKw	VL	GP	BPI
2005	3			9		1	1	1	1		49		8		3	1		11	1	5	1
2006	2			22	2	11	2	8	1	2	43	1	8					5		7	
2007	2			17	1	6	2	7		1	40	1	7		4			19	1	6	
2008	5			25		14	2	23		1	73	1	14	1	6			26		7	1
2009	5			87	2	4	1	13		1	36	1	14	2	2		2	9		5	2

NO deel	Barkema							De Kuiper							Van Zanten						
	Ki	Gr	Sc	GKw	VL	GP	BPI	Ki	Gr	Sc	GKw	VL	GP	BPI	Ki	Gr	Sc	GKw	VL	GP	BPI
2005	2		1	5		13		2			4		5		1			18		5	
2006	2			10	1	8					8	1	6		1			18	1	4	
2007	5			7		16	1	2			12		10	1	3			3		6	1
2008	3			12		10	1	4			15		5					8		5	
2009	2		1	8	1	9		1			9		2					3		4	

tabel 1 Vastgestelde broedterritoria van de belangrijkste soorten bij de boeren in het gebied met weidevogelbeheer.
Ki: kievit, Gr: grutto, Sc: scholekster, GKw: gele kwikstaart, VL: veldleeuwerik, GP: graspieper, BPI: bontbekplevier

De gezamenlijke broeddichtheid van de bij de coöperatie aangesloten bedrijven met een weidevogelcontract vertoonde van 2005 t.m. 2009 een stijgende tendens: 2005: 47,79bp/100ha - 2006: 52,57bp/100ha - 2007: 52,20bp/100ha - 2008: 65,44 bp/100ha - 2009: 67,92 bp/100ha. (zie tabel 2)

1.2.2 Doel en onderbouwing

De kievit heeft zich enigszins geconcentreerd in enkele delen van het Rivierduingebied goed weten te handhaven. De laatste twee jaar hebben er weer meer in grasland en tussen tulpen gebroed op deze lokaties. Uit het alarmeren van de ouders kon worden opgemaakt dat ze met meer succes gebroed hebben en dat de kuikenoverleving gunstiger verliep dan bij de vogels, die hun eerste broedpogingen deden in open bouwland. Behalve kievit, gele kwikstaart en graspieper, broeden in dit deel van het Rivierduingebied jaarlijks bontbekplevieren en scholeksters. Grutto's laten zich er in het voorjaar nog altijd zien. De veldleeuwerik was hier in

2009 weer met 3 of 4 broedparen present en elk jaar worden er broedende kneutjes in de bollenpercelen aangetroffen. Om deze soorten te stimuleren kiest de NMC voor versterking van het weidevogelbeheer in deze omgeving. (kaart 3)

Het betreft 6 bedrijven met een gezamenlijk oppervlak van ca 270 ha. Grasland is er opgenomen in rotatie met bloembollen, uien, aardappelen en/of maïs. Op 4 van de 6 bedrijven grazen de koeien nog buiten. Op de andere bedrijven dienen de graspercelen o.a. voor stalvoer, waardoor er in het groeiseizoen altijd pas gemaaid grasland aanwezig is. Op 3 ha grasland rust al 9 jaar een beheerovereenkomst met uitgestelde maaidatum. Op drie van de bedrijven liggen vanaf 2007 stroken van het veldleeuwerikproject. In 2009 zijn die ook op het derde bedrijf aangelegd plus duo-randen van St. Werkgroep Grauwe Kiekendief. In 2008 werden hier de meeste waarnemingen van grauwe kiekendief en pleisterende roodpootvalken gedaan.

Grasland heeft voor meerdere soorten een belangrijke foerageerfunctie, waarbij de graslengte bepaalt voor welke soort of leeftijds-categorie. Weidevogels laten zich in deze situatie nauwelijks onderscheiden van akkervogels. We gaan ervan uit dat akkervogel- en weidevogelbeheer elkaar versterken door een grote diversiteit en spreiding aan broedgelegenheid, voedselaanbod en dekking. Beheer op basis van inventarisaties (zie 1.2.1) mag worden verwacht dat 50 broedparen per 100 ha gemakkelijk zal worden gehaald. We willen hier de komende jaren werken aan een structurele toename van het aantal broedende scholeksters, Kieviten, bontbekplevieren, veldleeuweriken, gele kwikstaarten en graspiepers en hopen op hernieuwde broedpogingen van de grutto en vestiging van de tureluur en uitbreiding van de kneu. Onze ambitie voor 2015 is een broedpopulatie van 75 broedparen /100ha in dit gebiedsdeel.

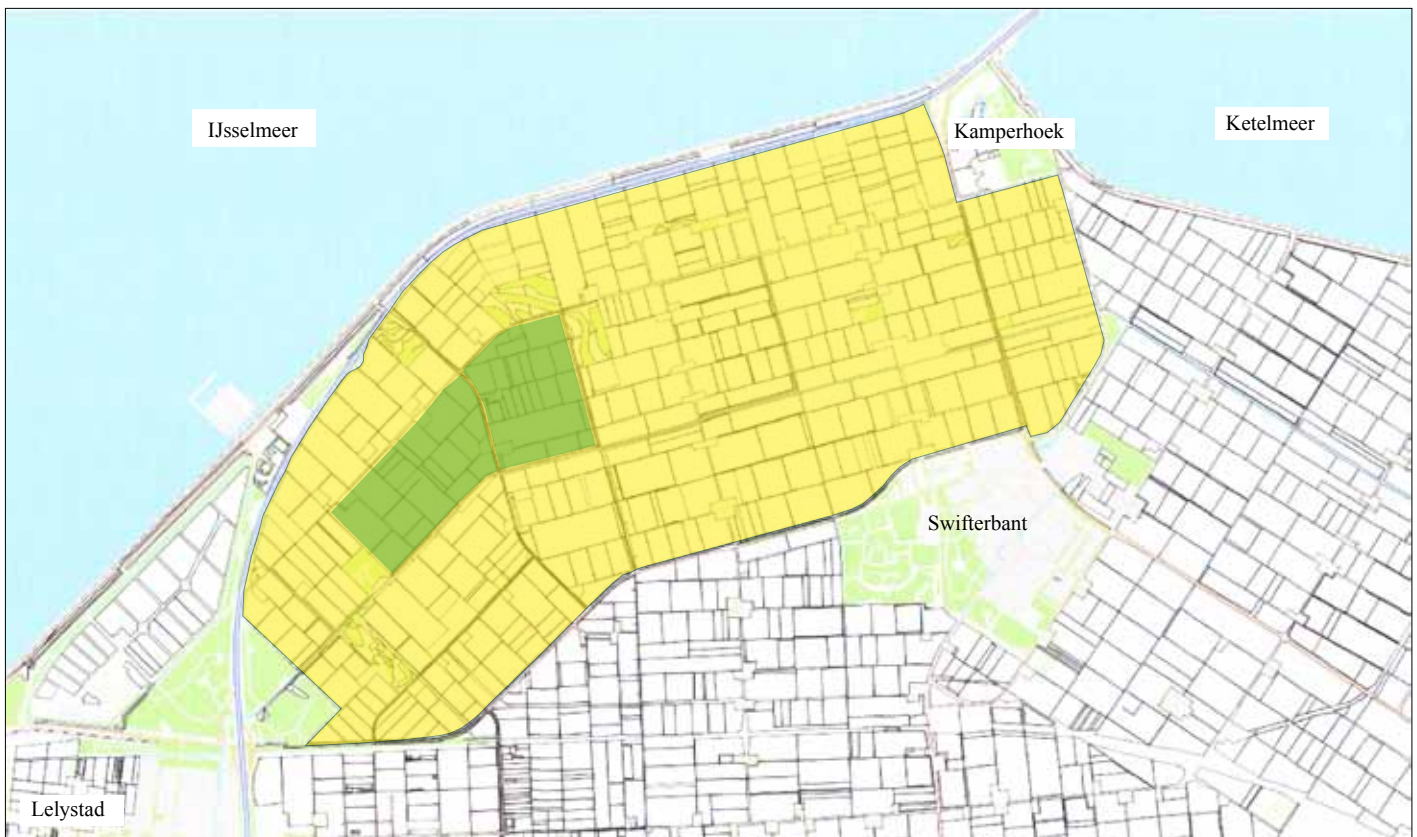
1.2.3 Beheerpakketten uit Natuurbeheerplan Flevoland 2010

Om dit doel te bereiken zijn de 6 beheerders in dit 270 ha grote gebied met elkaar bereid 20,81 ha (7,7%) zwaar beheer uit te voeren: voorweiden 13,25 ha, flexibele kuikenstroken 1,56 ha, plasdras 1 ha, akkervogelbeheer 5 ha ondersteund door 163,3 ha legselbeheer op grasland. Jaarlijks zijn aanpassingen mogelijk om de kwaliteit van het beheeremozaïek te verbeteren. Binnen het seizoen wordt gekeken waar de gunstigste plaats is voor de kuikenstroken. (Voor de samenhang van de beheerpakketten zie kaart 4)

1.2.4 Vrijwilligers

Sinds eind jaren 90 worden weidevogelnesten beschermd in het Rivierduingebied en vanaf 2000 worden er BMP-inventarisaties uitgevoerd. Daarvoor zijn een 14-tal vrijwilligers actief. Hen zal worden gevraagd het beschermings- en inventarisatiewerk in het collectief weidevogelgebied voort te zetten en te intensiveren. Op al het gras- en bouwland, waar nesten direct gevaar lopen, zullen ze worden opgezocht en gemarkeerd. De boeren wordt gevraagd de nesten te ontzien door de machines op te tillen. Aan de beschermers wordt gevraagd hun werk in grasland uit te breiden met de kleinere soorten: gele kwikstaart, veldleeuwerik en graspieper.

Aan inventariseerders wordt gevraagd meer gericht waar te nemen op plaatsen waar de beheermaatregelen worden getroffen. Middels een waarnemingenformulier kunnen zij het terreingebruik van de vogels in beeld brengen, zodat we jaarlijks een indruk krijgen van de effectiviteit van de maatregelen. Het bestuur ziet graag dat de jaarlijkse BMP-inventarisaties op de huidige wijze worden voortgezet om daarmee de trends te kunnen vaststellen

kaart 3 ■ weidevogelbeheer; 6 bedrijven met een gezamenlijk oppervlak van 270 ha ■ coördinatiegebied voor weidevogelbeheer

1.3 Akkervogelbeheer

In het Rivierduingebied ligt een veel groter areaal aan bouwland dan aan grasland. Hoewel de afwisseling tussen die twee zeer gunstig is voor vogels, is gangbaar beheerd grasland ongeschikt om in te broeden. De tijd tussen maaien of beweiden is voor alle soorten te kort om er hun legsels uit te kunnen broeden en hun jongen groot te brengen.

Het bestuur van de NMC gaat vanuit die overweging graag mee met het beleid van provincie Flevoland om het accent te leggen op verbetering van de leefomstandigheden van akkervogels. Daartoe rekenen we ook die soorten die vroeger typische graslandvogels waren maar nu meer voorkomen in akkerland. Voor hen willen we de functie van grasland als broedhabitat weer verbeteren (1.2).

1.3.1 Inventarisaties

Op bedrijven met een contract voor weidevogelsubsidie is vanaf 2004 een broedvogelinventarisatie uitgevoerd. In 2004 zijn daarbij alleen de bollenvelden bezocht daarna is jaarlijks het hele subsidieoppervlak geïnventariseerd.

territoria	2004 tulp	2005	2006	2007	2008	2009
Scholekster		7	7	5	5	8
Kievit		77	75	66	86	82
Grutto		3	2	1	0	0
Bontbekplevier		9	6	13	19	15
Veldleeuwerik		14	18	9	9	13
Graspieper		98	115	132	137	102
Gele kwikstaart	298	294	345	338	449	506
Slobeend		0	1	0	0	0
Krakeend		0	1	1	2	1
Kuifeend			1	2	3	2
Knobbelzwaan			1	1	3	2
Broeddichtheid (territoria/100 ha)		47,79	52,57	52,20	65,44	67,18

Tabel 2 Aantal gevonden territoria op bedrijven met een weidevogelcontract van 2004 t.m. 2009.
In 2004 zijn alleen bollenvelden geïnventariseerd.

05-05-08 Gele kwikstaart man verdedigt zijn territorium in tulpen.

25-05-09 Bontbekplevier voedsel zoekend langs regenplas op bietenveld.

1.3.2 Doel en onderbouwing

Door kennis en ervaring opgedaan met weidevogelbeheer en het veldleeuwerik- en akkerrandenproject is de doelstelling van de NMC voor agrarisch natuurbeheer uitgebreid van weidevogelbescherming tot verbetering van leefomstandigheden voor alle op het land voorkomende vogelsoorten, zowel voor broedvogels als voor overwinterende en pleisterende soorten.

Dit willen we nastreven door verbetering van voedselaanbod en -bereikbaarheid voor alle tot deze groep behorende soorten en in alle jaargetijden. Verder door meer rust en dekking te bieden en die nesten te beschermen, die zonder bescherming kansloos zijn.

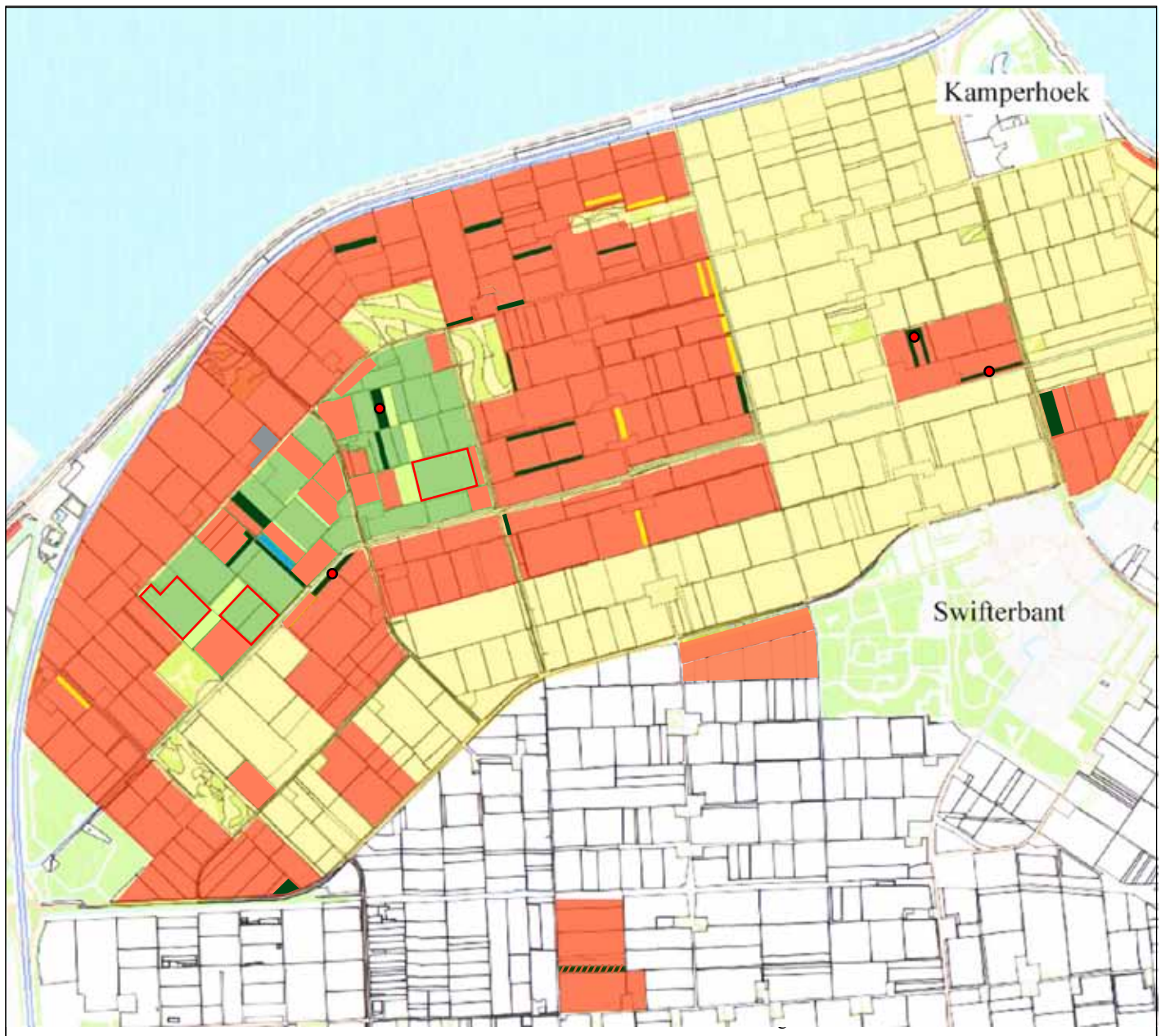
De nieuwe subsidieregeling van de provincie, vormde de aanleiding tot deze keuzes. De bijhorende beheerpakketten zullen worden ingezet om de doelen te realiseren.

1.3.3 Beheerpakketten

Praktijkervaring met het veldleeuwerikproject leerde dat niet alle leden dezelfde eisen stellen als het gaat om toepasbaarheid in de bedrijfsvoering. Dat betekent dat de variatie aan beheerpakketten voor akkervogelbeheer vooral is gebruikt om zoveel mogelijk in te kunnen spelen op individuele wensen en uiteraard om een goede spreiding en diversiteit in beheer te kunnen bewerkstelligen.

1.3.4 Voorgenomen beheer

Leden hebben zich enthousiast gemeld om mee te doen aan het collectieve beheer. (zie 1.6) De inschrijvingen voor dit gebiedsplan leidden tot het hieronder in kaart gebrachte beheeremozaïek.

kaart 4 Deel van het coördinatiegebied van NMC Rivierduingebied

■ akkerranden	■ deelgebied voor weidevogelbeheer met legselbeheer op grasland
■ plasdras	■ rustperiode in gras (incl. voorweiden en kuikenstroken)
■ graanstroken voor wintervoedsel	■ overig door leden van de coöperatie beheerd landbouwareaal
■ akkerrand zonder subsidie	■ rustperiode tot 8juni (lopend PSAN-pakket t.m. 2012)
● randen die niet in de Toolkit konden worden ingetekend omdat ze daarin niet als gewasperceel zijn opgenomen	
■ percelen die niet in de Toolkit konden worden ingetekend omdat ze daarin als deel van een groter perceel zijn opgenomen	

Met de voorgenomen beheerpakketten denken we een belangrijke kwaliteitslag te kunnen slaan. Het oppervlak beheergebied wordt er opnieuw aanzienlijk door uitgebreid. Na de start van het veldleeuwerikproject in 2007 is dat jaarlijks het geval geweest. Dat in 2009 de hoogste broeddichtheden tot dan toe konden worden vastgesteld, bevestigt dat we op de goede weg zijn. We verwachten voortzetting van de stijgende tendens doordat behalve uitbreiding van oppervlak ook een grotere diversiteit aan beheerpakketten wordt ingezet. (tabel 3)

Het bestuur streeft -met de provincie- naar een dicht netwerk van agrarisch natuurbeheer: minimaal 5% van het beheerde oppervlak. Dat kon in het gebied met weidevogelbeheer al meteen worden gerealiseerd.

In de rest van het gebied -ca 1160 ha- is dat vooralsnog $\pm 2\%$. Voor akkerbouwers is het moeilijk om de huidige akkervogelpakketten in de bedrijfsvoering in te passen. Zij zijn bang voor een verhoogde onkruiddruk. Het is lastig werken op aangrenzende percelen als de stroken helemaal niet mogen worden bereiden. De vergoeding wordt als beneden gemiddeld ervaren. Binnen de gewasrotatie willen de boeren het oppervlak voor hoogrenderende gewassen volledig kunnen benutten. Bij een 6-jarige rand op dezelfde plaats kan dat niet altijd. Als alternatief zien zij randen die in de rotatie worden meegenomen. Het gebruik van kopackers wordt als een mogelijkheid genoemd en buiten de akkers zouden wegbermen kunnen worden benut voor het gewenste beheer. De oplossing om akkerbouwers toch mee te kunnen laten doen is voorlopig gevonden in gebruik van het wintervoedselpakket. Dat kan jaarlijks op een andere plaats worden gelegd. Het voldoet op voor de beheerder minder rendabele plekken juist goed aan het natuurdoel. Een extra reden om graanranden bij akkerbouwers te lokaliseren is dat bij veehouders altijd al veel voedsel te vinden is voor zaadeters. Zodra de subsidieregels meer zijn aangepast aan genoemde bezwaren, verwacht het bestuur ook buiten het weidevogeldeel een dichtere netwerk en meer variatie aan maatregelen voor akkervogels te kunnen realiseren. Door de resultaten van het lopende beheer te volgen en regelmatig met de leden te bespreken, blijft iedereen betrokken.

Mengsels

De mengsels die worden gebruikt voor het akkervogelbeheer zullen bestaan uit grassen, graskruiden, luzerne en/of een graskruidentmengsel met graan. We streven naar diversiteit binnen de beheereenheden en zo goed mogelijk passend bij de plaatselijke situatie. In het open veld gaat vwb een graskruidentmengsel de voorkeur uit naar weinig productieve grassoorten (roodzwenk-, gewoon struis- en fijn schapengras) en laagblijvende, meerjarige, lang bloeiende kruiden. Een greep uit het mengsel dat het best heeft voldaan tijdens het veldleuwerikproject: duizendblad, dag- en avondkoekoeksbloem, rolklaver, korenbloem, echte kamille, knooppkruid, bermooievaarsbek. Met de leverancier(s) moet de precieze samenstelling nog worden overlegd. Waar randen breed genoeg zijn zullen verschillende mengsels naast elkaar worden gebruikt, waarbij ook luzernestroken en grasstroken worden ingezet. Luzerne omdat het veel vliegende insecten en muizen aantrekt, de grond tussen het gewas open blijft en na maaien een korte, open begroeiing oplevert. Niet hoog productieve, pollige grassen omdat ze veel kruipende insecten kunnen bevatten, langdurig een open vegetatiestructuur behouden en een voorraad graszaad kunnen produceren.

Een van de akkerranden krijgt een aangepast doel. De rand komt dichtbij een wandelpad te liggen, tussen een erf en bosrand. Hij zal dienen als aandachtstrekker voor het publiek en is met name bedoeld voor de vogels van erf en bos. Er wordt een graankruidentmengsel in gebruikt met o.a papavers, kamille en korenbloem.

Voor de wintervoedselranden wordt een mengsel van zomertarwe met andere zomergranen samengesteld.

Zaaidichtheid

Voor graskruident- en grasmengsels houden we de minimaal aanbevolen zaaidichtheid aan: resp. 10 en 50 kg/ha

Luzerne en het graanmengsel voor wintervoedsel worden in de minimale dichtheid voor de gangbare teelt gezaaid: resp. 30 en 125 kg/ha (zomertarwe 150 kg/ha, zomerhaver 50 kg/ha) We kiezen voor de minimaal aanbevolen hoeveelheden omdat meer ruimte het gewas beter toegankelijk voor vogels maakt maar teveel ruimte leidt tot vergrassing.

Beheer

Bij de pakketkeuze is al voor een vorm van beheer gekozen. Alle verschillende beheersvormen komen voor binnen het collectief. Vanwege de groei-kracht op de vruchtbare grond en kans op een te dichte begroeiing te beperken, zal kort voor de rustperiode (15/4 - 15/7) 70% worden gemaaid. Na de rustperiode zullen groeitrappen ontstaan door gefaseerd kleinere oppervlakken te maaien. Bloeiende stroken worden zo lang mogelijk in stand gehouden omdat de kruiden het minst maaibestendig zijn. De keus voor maaidatum en het te maaien deel blijft sterk afhankelijk van weersomstandigheden en ontwikkeling van de begroeiing.

Communicatie

Aan het begin van het seizoen worden aanvullende afspraken over het maaibeheer zoals hiervoor beschreven met de beheerders besproken op een ledenvergadering. Tijdens het seizoen wordt het beheer indien nodig met beheerders persoonlijk besproken n.a.v. veldbezoeken door gebiedsregisseur of op initiatief van de beheerder. Dit is voor iedereen een vertrouwde manier van werken omdat die ook tijdens het veldleeuwerikproject is toegepast.

Buiten het kerngebied

Op kaart 4 is te zien dat ook buiten het kerngebied grond in beheer is bij leden. Het bestuur hecht sterk aan deze gebiedsdelen. Allereerst vanwege de extra natuurkwaliteiten, die ze met zich meebrengen maar ook om de leden die zich er al jaren mee bezighouden. Juist deze situaties kunnen bijdragen aan uitbreiding van het collectieve beheer. Op die lokaties kunnen nieuwe mogelijkheden worden ontwikkeld passend in de toekomstvisie van de NMC.

Hieronder een korte beschrijving van deze waardevolle plekken.

Fam. Douma van golfterrein Shortgolf aan de Rivierduinweg, heeft recent langs het golfterrein een natuurlijke oever laten aanleggen waar moeras- en watervogels nu al dankbaar gebruik van maken. In combinatie met de aanwezige en voorgenomen akkerranden is al en zal een nog grotere diversiteit aan natuurlijke elementen ontstaan.

Graswinning op en langs de IJsselmeerdijk door fam. Barkema met een gradueel verlopende bemestingsgraad. Daardoor is een interessante begroeiing ontstaan met als hoogtepunt het verschijnen van de bijenorchis aan de voet van de dijk. Ook hier zijn altijd roofvogels te vinden, die soms samen met blauwe reigers op muizenjacht zijn.

Fam. Vogelaar aan de Beverweg neemt niet alleen deel aan de akkervogelpakketten maar treft ook vogelmaatregelen in wintertarwe. Het perceel wordt van organische mest voorzien en er worden open plekken in bewaard tijdens het inzaaien. Een ideale situatie voor veldleeuweriken.

Begrazing van de Ketelmeerdijk (zie kaart 1) door schapen van fam. Vogelaar waar door een minder extensief gebruik roofvogels profiteren van het muizenaanbod.

Fam. De Jong aan de Elandweg is vanaf de oprichting enthousiast lid van de coöperatie. Op het bedrijf komen in vergelijking met dat van de andere leden een boven gemiddeld aantal vogels voor met elk jaar het hoogste aantal veldleeuweriken. In het kader van het veldleeuwerikproject ligt er al 3 jaar een eenheid aan akkervogelstroken, die zowel veel vogels als beheerervaring heeft opgeleverd. Het laatste niet in het minst door het meedenken van de beheerder. Het bedrijf is meermaals doel geweest van excursies en onderzoek.

Zowel fam. De Jong als het bestuur zouden graag zien dat het bedrijf opgenomen kan blijven in het collectieve beheer. Daarom zijn in dit gebiedsplan 2 akkervogelstroken op percelen van fam. de Jong opgenomen.

1.3.5 Vrijwilligers

Behalve enthousiaste nestbeschermers, zijn ook inventariseerders actief voor de coöperatie. Hen wordt weer gevraagd de inventarisaties uit te voeren conform de subsidievoorwaarden. Het ziet er naar uit dat dat een minder omvangrijke klus zal worden dan voorheen. We willen hen dan ook een nieuwe aanpak voorstellen. Daarmee verwachten we een goede kijk te krijgen op het functioneren van de weide- en akkerranden en het beheer voor vogels.

Het idee is dat iedere vrijwilliger een eigen gebied met randenbeheer onder z'n hoede neemt, daar zoveel mogelijk informatie verzamelt over de vogelbevolking in de randen en percelen eraan grenzend. Voor wederzijdse ondersteuning bij veld- en bureauwerk en voor het flexibele beheer is nauw contact tussen de vrijwilligers en de gebiedsregisseurs noodzakelijk. Daarom zal jaarlijks een start- en evaluatiebijeenkomst worden gehouden, zoals we gewend zijn en een extra voorlichtingsavond worden georganiseerd over werkwijze en waarnemingenformulier. D.m.v. tussentijdse communicatie kunnen gedurende het broedseizoen nestbeschermers worden ingeschakeld voor specifieke gevallen, boeren op de hoogte worden gehouden, beheeradviezen worden gegeven, bijzonderheden worden gemeld en behalve gegevens ook ideeën worden aangedragen.

D.m.v. het waarnemingenformulier kunnen de gegevens centraal worden verzameld en in een jaarverslag worden verwerkt.

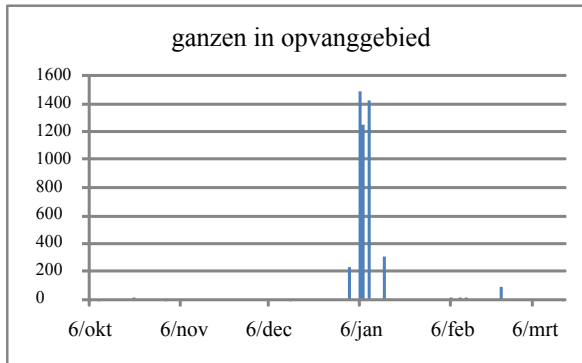
De in het veld actieve gebiedsregisseur zal gedurende het jaar alle beheereenheden bezoeken, om begroeiing en beheer te beoordelen. Tussentijds zal hij, waar nodig, de vrijwilligers in het veld ondersteunen.

1.4 Ganzenbeheer algemeen

Leden van de coöperatie doen mee aan ganzenopvang. De regeling is bedoeld om rust- en foerageergelegenheid te creëren. Streng winterweer, voedselschaarste en verstoring kunnen grootschalige verplaatsingen tot gevolg hebben. Dan kan een opvanggebied als het Rivierduingebied van belang zijn voor de winteroverleving en de conditie voor het vertrek naar de broedgebieden.

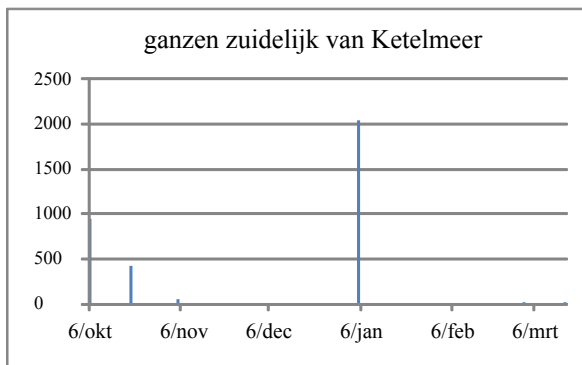
1.4.1 Telling winter 2008/2009

Onderstaande grafiekjes geven een beeld van het ganzen- en zwanenbezoek in het Rivierduingebied van 1 oktober 2008 tot 1 april 2009. Het opvanggebied beslaat een deel van het Rivierduingebied. (kaart 5) De grafieken voor het gebiedsdeel “zuidelijk van Ketelmeer” geven de resultaten weer van het andere deel. De vanaf de Ketelmeerdijk met verrekijker te overziene strook tussen Ketelhaven en Kamperhoek is daarin meegenomen.

grafiek 1 Aantalsverloop ganzen in het opvanggebied

De ganzen in oktober, december, februari en maart waren groepjes nijlgezen en een groep van 18 Grote Canadese ganzen. Exotische soorten, die zich goed weten te handhaven in ons land, zich als standvogel gedragen en in groepen rondzwerven op zoek naar goede voedselgebieden. De grootste aantallen vielen samen met de vorstperiode in de eerste helft van januari. Toendrarietgezen waren duidelijk in de meerderheid, in aantal respectievelijk gevolgd door kolgezen, grauwe ganzen en enkele nijl- en brandgezen. Na het invallen van de dooi bleven kolgezen en grauwe ganzen dezelfde plaatsen in het gebied wat langer bezoeken.

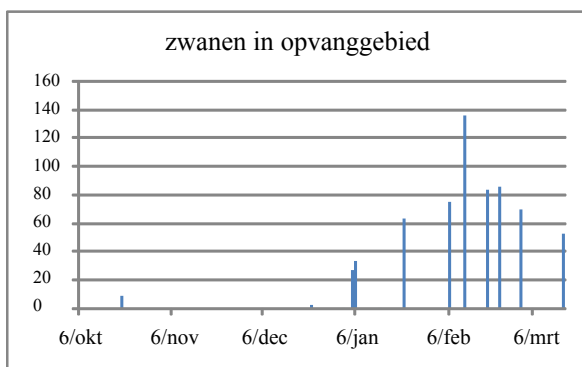

grafiek 2 Aantalsverloop ganzen zuidelijk van Ketelmeer

Jaarlijks komen grote groepen ganzen aan het begin van het winterseizoen foerageren op de akkers bij de Ketelmeerdijk in Oostelijk-Flevoland. Dit jaar zijn daar alleen grauwe en nijlgezen waargenomen. In eerdere jaren werden grotere aantallen en meer soorten gezien, ook op de akkers aan de overkant in de Noordoostpolder. Nadat de akkers zijn geploegd -meestal voor de jaarwisseling- is het feest afgelopen en kijken ze uit. In december werden er nog 38 nijlgezen waargenomen.

Tijdens de januaripeik werden grote groepen ganzen gezien op akkers en grasland langs de A6 en N711 dicht bij de Ketelmeerbrug en tussen De Rivierduinweg en Dronterringweg.

In februari en maart hielden zich op grasland langs de A6 en in natuurgebied de Kamperhoek weer grauwe ganzen op die vermoedelijk tot dezelfde groep (max. 80) behoorden en beide lokaties benutten.

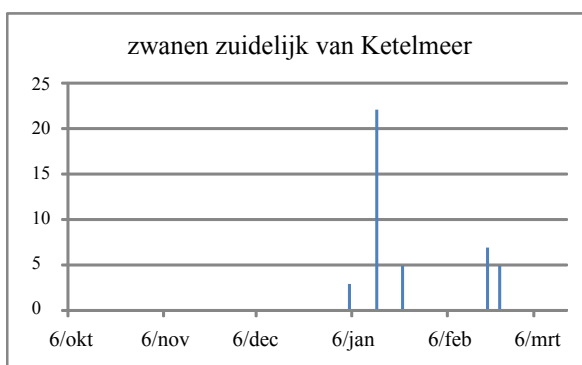
grafiek 3 Aantalsverloop zwanen in opvanggebied

Jaarlijks overwintert een gemengde groep knobbelzwanen en wilde zwanen in het opvanggebied, dit jaar tijdelijk vergezeld van wat kleine zwanen en nijlgezen en korte tijd een zwarte zwaan. Tijdens de vorstpiek kwamen de eerste. Vanaf die periode groeide de groep gestaag tot 136 individuen op 11 februari. Daarna nam het aantal af en werden tot half maart tussen de 50 en 86 vogels geteld.

De “vaste kern” verbleef net als in voorgaande jaren voornamelijk op grasland aan de Klokbekerweg en Vuursteenweg.

Alleen bij verstoring lijken deze vogels een eenmaal gekozen plek te verlaten om op korte afstand weer neer te strijken.

Vermenging van soorten komt herhaaldelijk voor.

grafiek 4 Zwanen ten zuiden van het Ketelmeer

Alle zwanen in het deelgebied ten zuiden van het Ketelmeer waren knobbelzwanen.

In de grafiek zijn plaatselijke broedvogels en hun jongen niet te onderscheiden van overwinteraars.

Hoewel het om veel lagere aantallen gaat dan bij de ganzen, springt de januaripeik er hier toch ook duidelijk uit.

Opvallend is de piek februari/maart. Uit de vele tweetallen die deel uitmaakten van de in maart getelde vogels blijkt dat het voornamelijk broedvogels betrof.

1.4.2 Doel en onderbouwing

Het eerste doel is overwinterende ganzen te helpen de winter goed door te komen. Daarnaast wil de Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied graag weten of en hoe het Rivierduingebied als opvanggebied functioneert.

Elk jaar is het de vraag wanneer welke soorten er gebruik van maken. Om een beeld te krijgen van het ganzenbezoek wordt hun aanwezigheid gevolgd en gedocumenteerd. Dat geldt ook voor overwinterende zwanen omdat zij van dezelfde percelen gebruik kunnen maken. Enkele patronen hebben zich inmiddels meer of minder duidelijk afgetekend.

- De aanwezigheid van ganzen in het opvanggebied is sterk afhankelijk van weersomstandigheden.
- Ganzen die van het opvanggebied gebruik maken, komen eerder uit noordelijke (Noordoostpolder of Friesland) dan uit oostelijke richting.
- Ganzen maken het eerste deel van het winterseizoen vooral gebruik van oogstresten, later van wintergraan en gras.
- De Randmeren lijken een scheidslijn tussen populaties in het overwinteringsgebied rond Kampen en dat van Oostelijk-Flevoland, zowel voor ganzen als voor zwanen.
- De komst van zwanen naar het opvanggebied wordt ook beïnvloed door het winterweer maar andere factoren, zoals het voedselaanbod in de Randmeren, spelen daarbij een belangrijke rol.
- Zwanen zijn voornamelijk op grasland te vinden en gedragen zich nogal honkvast.
- Plotselinge toename door vorst blijft niet beperkt tot een klein gebied maar vindt in de wijde omgeving plaats.

Het Rivierduingebied functioneert blijkbaar voornamelijk als uitwijkplaats wanneer de situatie elders moeilijk wordt. Afgezien van de efficiëntie van het huidige ganzenbeleid, zien we dat als een belangrijke aanvulling op het leefgebied van ganzen en zwanen in de winter.

Daarom wil de coöperatie zich blijven inzetten voor de overwinteraars die gebruik maken van het gebied.

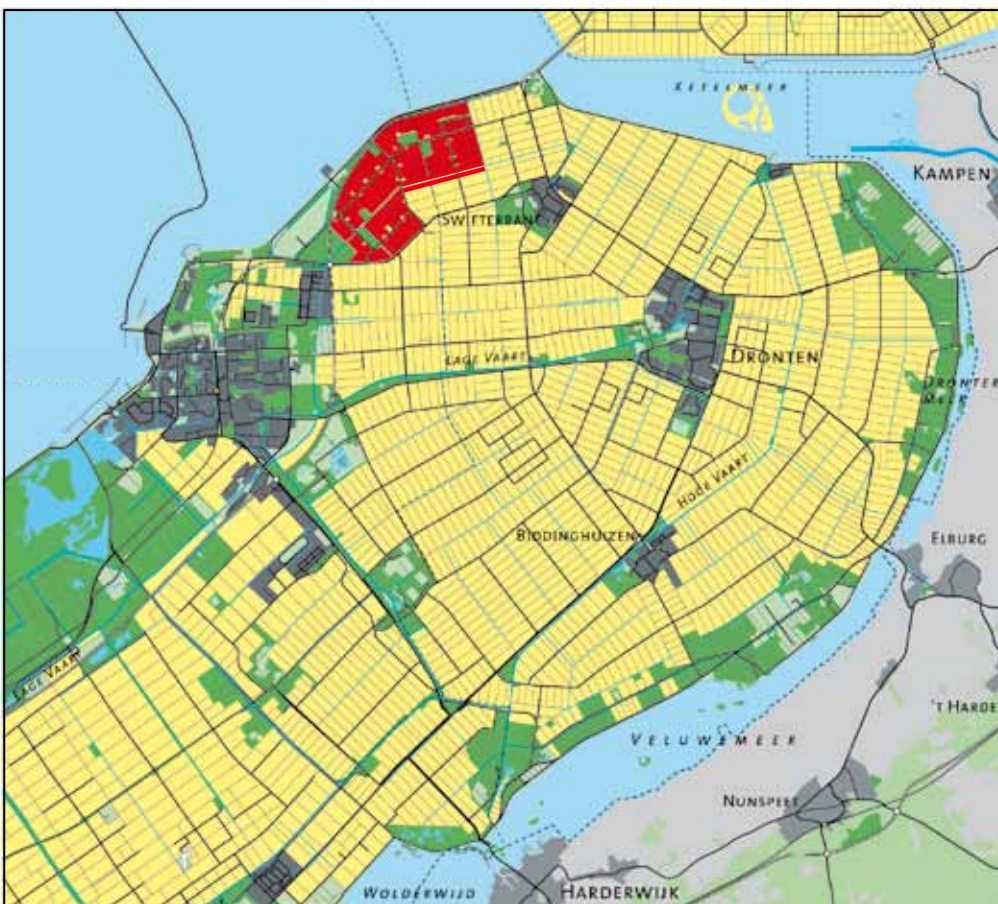
1.4.3 Beheerpakketten

Deelnemers bepalen zelf met welke pakketten ze meedoen aan het ganzenbeheer. Voor het winterseizoen 2009/2010 hebben zich voor alle pakketten deelnemers aangemeld. Grasland en een vroege groenbemester zijn favoriet in het Rivierduingebied. (tabel 3 en bijlage 1)

1.4.4 Vrijwilligers

Tot nu toe zijn tellingen uitgevoerd door bureau Nové. Aan boeren en vrijwilligers wordt gevraagd waarnemingen door te geven, zodat ze kunnen worden geverifieerd en opgenomen in een database.

1.4.5 Situering ganzenopvanggebied

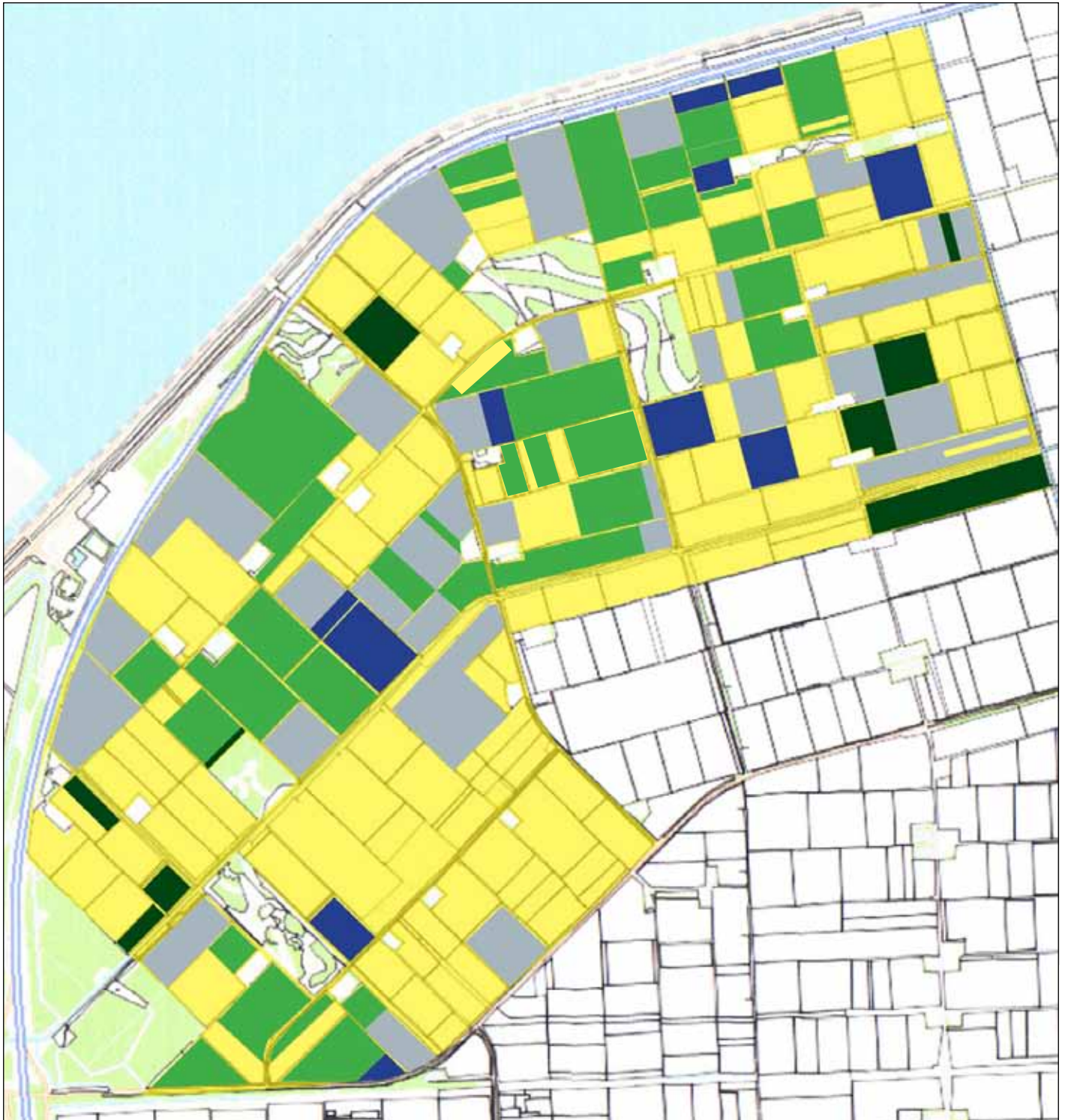
Winter 2008/2009
Diverse soorten ganzen en zwanen in het Rivierduingebied.

Kaart 5 Beheergebied voor ganzenopvang in Oostelijk-Flevoland

1.5 Ganzenbeheer, aanvraag 2009/2010

In 2008 zijn leden van de coöperatie binnen de begrenzing van het Ganzenopvanggebied een 6-jarig ganzencontract aangegaan met de provincie. Elk jaar dienen wijzigingen te worden doorgegeven. In overleg met de provincie is besloten dit vanaf 2009 via het nieuwe subsidiestelsel te doen, m.a.w. via het gebiedsplan.

Op kaart 6 is de ligging van de pakketten voor de winterperiode 2009/2010 ingetekend.

kaart 6

	Door provincie aangewezen gebied voor ganzenbeheer excl. beheerpakketten.		Vroege groenbemester
	Grasland		Late groenbemester
	Gewas		

1.6 Totaaloverzicht ganzen, weide- en akkervogels

Algemeen

Na een voorlichtingsdag op 21 oktober is een intekendag gehouden op 27 oktober. Alle leden zijn geweest, van hen heeft 95% zich aangemeld voor deelname aan een of meer beheerpakketten.

Op kaart 3 is de ligging van het afgesproken beheer weergegeven, in tabel 3 de totalen van de opgegeven oppervlaktes en in bijlage 1 de afspraken per deelnemer.

De aanmeldingen zijn bedoeld als intentieverklaring voor de komende periode van 6 jaar. Gewasrotatie en verschillende perceeloppervlakken vragen om jaarlijkse aanpassingen. Dit geldt met name voor legselbeheer en roterende graanstroken. Het is de taak van de gebiedsregisseurs er op toe te zien dat de jaarlijkse aanpassingen niet meer dan 10% vermindering van het oorspronkelijke oppervlak aan legsel- en graanbeheer tot gevolg zullen hebben.

Tabel 3 Totale oppervlak per beheerpakket, zoals deelnemers die gezamenlijk hebben aangemeld voor dit gebiedsplan.

Beheerpakketten	pakketcode	gezamenlijk opp. weidevogelbeheer	gezamenlijk opp. akkervogelbeheer	gezamenlijk opp. ganzenbeheer
Weidevogelbeheer				
Rust met voorweiden 1/5 tot 15/6	A01.01.02a	13,25		
Plasdras 15/2 tot 15/6	A01.01.03c	1,00		
Legselbeheer grasland 50 bp/ha	A01.01.04a	191,30		
Toeslag ruige mest rijland	A01.01.07a	(9,00)		
Toeslag kuikenstroken	A01.01.08	(1,56)		
Akkervogelbeheer				
Broedvogels (klei) jrl 20-50% pl/za	A01.02.01a		9,15	
jrl 20-50% pl	A01.02.01b		5,90	
3e/4e jr 100% pl/za	A01.02.01c		9,40	
Doortrekkers en overwinteraars	A01.02.02		3,53	
Ganzenbeheer				
Ganzen op grasland	A01.03.01a			328,27
Ganzen op een gewasperceel 15/11 tot 1/4	A01.03.01b			60,90
Ganzen op vroege groenbemester 1/10 tot 1/2	A01.03.01c			297,25
Ganzen op late groenbemester 1/11 tot 1/4	A01.03.01d			60,80
totaal		205,55	27,98	747,22
Berekening opp. kuikenland als percentage van het weidevogelbeheer (kolom a) en opp. randen voor doortrekkende en overwinterende akkervogels als percentage van akkervogelbeheer (kolom b)				
		a	b	
akkerranden in weidevogeldeel		5,45 ha		
zwaar weidevogelbeheer		13,38 ha		
legselbeheer		57,39 ha		
berekend oppervlak kuikenland		76,22 ha = 37,08%		
akkerranden voor winter- en broedvogels binnen begrensd akkervogelgebied			27,98	
randen voor wintervoedsel			3,53	
percentage wintervoedselranden			12,62%	

Opn.: Bouwland telt niet mee als kuikenland. De NMC stelt dat daarin -m.n. in bollenland- de meeste kuikens groot worden. De provincie wil initiatieven ondersteunen om dit nader te onderzoeken.

1.7 Toekomstvisie

1.7.1 Algemeen

Het Rivierduingebied leent zich voor meer natuurontwikkeling dan volgens de agrarische beheerpakketten. Archeologische vondsten en de geologische ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied vragen om meer publieke belangstelling. Deze waarden kunnen een positieve bijdrage leveren aan de stabiliteit van de agrarische bedrijven. Omgekeerd kunnen de leden bijdragen aan ontwikkeling en de toegankelijkheid ervan.

1.7.2 Natuurwaarden

Voor verdere ontwikkeling van de natuurwaarden biedt het gebied veel mogelijkheden. We denken aan:

- inrichting boerenerven.
- extensieve begrazing
- ecologisch beheerde, kruidenrijke bermen
- natuurlijk gelaagde bosranden
- vernatting, eilandjes en vooroevers
- uitbreiding van het akkervogelgebied

1.7.2.1 Inrichting boerenerven

Het bestuur is voornemens een brochure te laten ontwikkelen met aanbevelingen voor een natuurvriendelijk ingericht erf. De mogelijkheden zullen daarin zoveel mogelijk worden geïllustreerd met voorbeelden uit het gebied zelf.

1.7.2.2 Extensieve begrazing

In het gebied liggen stroken in beheer bij Staatsbosbeheer, die geschikt lijken voor extensieve begrazing. Het kan rijk gestructureerd grasland opleveren met een verhoogd voedselaanbod voor verschillende vogels en zoogdieren. Het bestuur wil hierover in gesprek gaan met Staatsbosbeheer.

1.7.2.3 Bermbeheer

Het bestuur zou de bermen in het Rivierduingebied graag presenteren als het visitekaartje van de NMC: rijk bloeiend en vol leven. Daarvoor wil ze een plan laten uitwerken waarin ecologisch bermbeheer op ruime schaal wordt vooraf gegaan door een proeftraject. Het laatste zou meer kennis over soorten en beheer moeten opleveren en draagvlak creëren voor uitgebreide toepassing.

1.7.2.4 Beheer bosranden

Ook met Staatsbosbeheer wil het bestuur de mogelijkheden bespreken om zoveel mogelijk tot een natuurlijke gelaagdheid te komen in de overgang van bos naar gras- of bouwland.

1.7.2.5 Vernatting, eilandjes en vooroevers

Aan water geen gebrek in en om het Rivierduingebied, maar ondiep water is er nauwelijks te vinden, evenmin als eilandjes. Toch zijn beide elementen buitengewoon waardevol. Ze bieden rust-, foerageer- en broedgelegenheid aan veel soorten.

IJsselmeer en Ketelmeer worden door harde, steile oevers begrensd. Kavelsloten, het grootste deel van de Noordertocht, de dwars- en D-tochten hebben hoge, steile oevers.

Het bestuur zou graag zien dat daarin verbetering komt. Delen van de Noordertocht zijn inmiddels voorzien van een natuurlijker vormgegeven oever. Met name die langs het golfterrein "Shortgolf" wordt gezien als een goed voorbeeld van hoe het ook kan.

Te denken valt verder aan langzaam glooiende taluds van kavelsloten, vooroevers en eilandjes in de grote meren, een natte kwelzone langs de dijkvoet van het IJsselmeer en een moerassige inrichting van het noordelijke deel van de visvijvers.

Vanuit Rijkswaterstaat Waterdienst Lelystad is contact opgenomen met de coöperatie en gevraagd mee te denken over de inrichting van het Visvijvergebied en over vooroe-

vers langs de IJsselmeerdijk. Het bestuur heeft hier positief op gereageerd.

Een van de leden zou graag zien dat in zijn grasland een oude kreekloop wordt uitgegraven in combinatie met een aangepast peilbeheer in de Klokbeekertocht. Dat zou permanent ondiep water in grasland met zich meebrengen en tegelijk een stukje van de geschiedenis van het gebied zichtbaar maken.

1.7.2.6 Uitbreiding van het akkervogelgebied

Door de nieuwe begrenzing voor akkervogelbeheer komt een van onze leden niet meer in aanmerking voor subsidie. Juist een lid dat steeds enthousiast heeft meegedaan aan het veldleeuwerikproject en juist een bedrijf waar veel vogels voorkomen. Met name omdat bekend is dat in die omgeving meer veldleeuweriken broeden dan in het Rivierduingebied, zouden we in de

toekomst graag een brug van akkervogelstroken willen kunnen slaan naar de Elandweg. De provincie geeft aan bereid te zijn de begrenzing rond de kavel van Jos de Jong uit te breiden als hier meer boeren agrarisch natuurbeheer willen uitvoeren. Het bestuur zoekt voorlopig naar mogelijkheden om Jos de Jong ook m.i.v. 2010 mee te kunnen laten doen en beraadt zich over de te volgen strategie voor uitbreiding richting Elandweg.

1.7.3 Presentatie cultuurhistorische, geologische en natuurwaarde

De ontstaansgeschiedenis van het gebied, de samenhang met de ontwikkeling van de landbouw en die van de natuur zijn zeer de moeite waard om zichtbaar te worden gemaakt voor het publiek.

Het bestuur zou daarom graag zien dat de combinatie van deze ontwikkelingen op grootse wijze zou kunnen worden gepresenteerd. Hiertoe zijn al verschillende initiatieven genomen en contacten gelegd.

De Swifterbantcultuur

Het is ons de laatste jaren nog duidelijker geworden dat onder ons Rivierduingebied een prachtige geschiedenis ligt van de eerste vormen van landbouw.

In het Rivierduingebied kom je nog veel tegen uit de Swifterbantcultuur maar daar moet je dan ook echt oog voor hebben. De komende jaren willen we proberen om deze cultuur tastbaarder te maken. Dit kan in de toekomst door een archeologische wandeling te maken over een nog aan te leggen wandelroute.

Deze wandelroute geeft ons de mogelijkheid een brug te slaan tussen landbouw, archeologie en natuur. Dit idee proberen wij met de provincie en andere partijen tot een succes te maken.

Agrarische bedrijven

Het bestuur is aan het bekijken hoe de historie van de boerderijen en hun bewoners in het Rivierduingebied kan worden vastgelegd. Daarbij wordt gedacht aan een boekwerk zoals dat ook is samengesteld over de boerderijen in Zuidelijk Flevoland.

Het is nog niet duidelijk of we dit in eigen beheer gaan doen of dat dit wordt uitbesteed, het eerste heeft de voorkeur.

Natuurwaarde

Sinds de oprichting van de coöperatie is veel aandacht besteed aan de vogels in het gebied. Dat heeft tot diverse verslagen geleid. Het bestuur heeft zich voorgenomen ook na de start van het nieuwe subsidiestelsel jaarverslagen te laten samenstellen en ganzen tellingen te laten uitvoeren. Via de jaarverslagen worden vogelgegevens doorgegeven aan belangstellenden en aan SOVON. Het is de bedoeling de informatie geleidelijk uit te breiden met andere natuuronderwerpen.

Broedvogels als gele kwikstaart en bontbekplevier lijken het goed te doen in het gebied. Toch roept hun aanwezigheid de nodige vragen op. In verband met het agrarisch natuurbeheer zou het bestuur graag zien dat nader onderzoek wordt gedaan naar het wel en wee van deze soorten in het Rivierduingebied.

1.7.4 Realisatie

Realisatie van de diverse ambities is alleen mogelijk d.m.v. samenwerking met andere organisaties. De leden van de NMC vormen de basis voor alle initiatieven. Hun inbreng en bereidwilligheid - doorslaggevend bij alle belangrijke beslissingen - is zonder meer groot te noemen.

Sinds de oprichting van de coöperatie is met veel organisaties contact gelegd. Waar nodig zullen die worden geïntensiveerd. Zo zullen Rijkswaterstaat Waterdienst Lelystad, Waterschap Zuiderzeeland en Electrabel Nederland betrokken worden bij uitwerking van genoemde waterprojecten. Landschapsbeheer Flevoland kan worden ingeschakeld bij de plannen omtrent bermbeheer. Met Staatsbosbeheer, beheerder van de bosjes in het Rivierduingebied, zal worden gesproken over het beheer van de bosranden. Samen met het Nieuw Land Erfgoedcentrum, de Archeologische Werkgemeenschap Nederland, Landschapsbeheer Flevoland en de Archeologische Dienst kan de cultuurhistorie verder zichtbaar worden gemaakt.

Provincie Flevoland, die verzocht heeft om dit gebiedsplan zal de eerstaangewezenen zijn om ontwikkeling en realisatie van plannen met de financiële mogelijkheden te bespreken.

De gemeenten Lelystad en Dronten worden benaderd voor zover de plannen binnen hun gemeentegrenzen en beleidsterreinen vallen. Voor ondersteuning van kennis en organisatie kan worden aangeklopt bij koepelorganisatie "Boerenatuur" en voor specifieke natuurkennis en onderzoek bij Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief en PPO (Praktijkonderzoek Plant en Omgeving).

Harde, steile oevers langs het IJsselmeer

1 Slotwoord

Als gebiedscoördinator hebben we in samenwerking met de bureau's Nové en Rivierduinadvies een gebiedsplan aan u voorgelegd. Dit heeft naar ons idee verrassend veel opgeleverd: onze leden zijn vrij ver gegaan om de doelen op het gebied van agrarisch natuurbeheer te realiseren. Denk alleen maar aan de hectare plas/dras in het weidevogelgebied. Maar ook hebben alle veehouders akkerranden of een zwaar pakket afgesloten. Onze akkerbouwers doen mee met graanranden en akkerranden en de vrijwilligers gaan mee met een andere wijze van inventariseren. Hier zijn wij als vereniging trots op!

Een gebiedsplan is niet af, maar wordt ieder jaar aangepast. We hopen onze adviseurs in staat te kunnen stellen dit jaarlijks te doen. Voortschrijdend in de tijd hopen wij de ontwikkeling van het Rivierduingebied naar een regio waar alle levensvoorwaarden voor de kenmerkende soorten aanwezig zijn verder te kunnen uitbouwen. Water is hierin nog steeds de meest onzekere factor!

De landschapsbeplantingen van Staatsbosbeheer geven gezicht aan ons gebied. Het grasland ertussen zou extensief kunnen worden begraasd. In combinatie met een verbeterd ecologisch beheer van het bos (zonder afbreuk te doen aan het landschapsbeeld) zou dit de insectenwereld ten goede komen. Als bestuur zijn we voornemens de dialoog met het Staatsbosbeheer weer aan te gaan om hierover met elkaar te spreken.

En ten slotte de boerenerven en de wegbermen. Hier is ook voor ons nog veel te doen. Samen met het Landschapsbeheer Flevoland moeten we proberen de erven rijker aan soorten te krijgen door middel van variatie in de erfbeplanting. We moeten onze leden duidelijk maken dat een verschaalde "rommelige" wegberm voor insecten en kleine zoogdieren een weldaad is. Met de sloten is het gelukt een cultuuromslag te bewerkstelligen, dus met de bermen moet het ook gaan lukken.

Maar het belangrijkste is het water: vreemd dat dit binnen een voormalig rivierenstelsel, op de bodem van de zee, zolang een knelpunt blijft.

Financiering van agrarisch natuurbeheer is vrijwel zeker. In het verleden zijn bestuurskosten vergoed via de ROS. Het bestuur onderzoekt de mogelijkheden voor particuliere ondersteuning van haar beleid. Een goede rijksvergoeding voor het vele bestuurswerk blijft echter onontbeerlijk voor een kwalitatief goed akker- en weidevogelbeheer.

Hoogachtend,

Maarten Schoone, Voorzitter Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied.

Bijlage 1 Aangemelde deelname per pakket per deelnemer

		B. Bar- kema	J. Blaauw	fam. Bosma	H. Douma	K. van Dyke	H. Eising	A. Heida	G. Hesse- link	H. Hogen- doorn
Weidevogelbeheer										
Rustperiode 1/4 tot 1/6	A01.01.01a									
1/4 tot 8/6	A01.01.01b									
1/4 tot 15/6	A01.01.01c									
1/4 tot 22/6	A01.01.01d									
1/4 tot 1/7	A01.01.01e									
1/4 tot 15/7	A01.01.01f									
1/4 tot 1/8	A01.01.01g									
Rust met voorweiden 1/5 tot 15/6	A01.01.02a	2,85						6,00		
8/5 tot 22/6	A01.01.02b									
Plas-dras 15/2 tot 15/4	A01.01.03a									
15/2 tot 15/5	A01.01.03b									
15/2 tot 15/6	A01.01.03c			1,00						
15/2 tot 1/8	A01.01.03d									
Legselbeheer grasland 50 bp/ha	A01.01.04a	25,15		9,30				48,75		
Extens. Beweiding 1/4 tot 15/6	A01.01.06									
Kruidenrijk grasland 1/4 tot 15/6	A01.01.05									
Toeslag ruige mest rijland	A01.01.07a							6,00		
Toeslag kuikenstroken	A01.01.08			0,56						
Akkervogelbeheer										
Broedvogels (klei) jrl 20-50% pl/za	A01.02.01a				2,25			0,45		
jrl 20-50% pl	A01.02.01b	1,00	1,50							
3e/4e jr 100% pl/za	A01.02.01c									0,50
Doortr. en overwinteraars (graan)	A01.02.02					0,54			0,33	
Ganzenbeheer										
Ganzen op grasland	A01.03.01a	22,18		57,30				40	24,60	15,50
Ganzen op gewas 15/11 tot 1/4	A01.03.01b					8,40				
Ganzen op vroege groen- bemester 1/10 tot 1/2	A01.03.01c	6,00	32,50	38,55		7,00		14	6,42	5,90
Ganzen op late groenbe- mester 1/11 tot 1/4	A01.03.01d	4,00		16,30				15,20		8,10

		J. de Jong *	R. de Jong	A. de Kuiper	J.P. Schoone	M. schoone	N. Schulte	M. Siebenga	S. Siebenga	L. Sipkens
Weidevogelbeheer										
Rustperiode 1/4 tot 1/6	A01.01.01a									
1/4 tot 8/6	A01.01.01b									
1/4 tot 15/6	A01.01.01c									
1/4 tot 22/6	A01.01.01d									
1/4 tot 1/7	A01.01.01e									
1/4 tot 15/7	A01.01.01f									
1/4 tot 1/8	A01.01.01g									
Rust met voorweiden 1/5 tot 15/6	A01.01.02a			1,40						
8/5 tot 22/6	A01.01.02b									
Plas-dras 15/2 tot 15/4	A01.01.03a									
15/2 tot 15/5	A01.01.03b									
15/2 tot 15/6	A01.01.03c	exper.								
15/2 tot 1/8	A01.01.03d									
Legselbeheer grasland 50 bp/ha	A01.01.04a			27,6						
Extens. Beweiding 1/4 tot 15/6	A01.01.06									
Kruidenrijk grasland 1/4 tot 15/6	A01.01.05									
Toeslag ruige mest rijland	A01.01.07a									
Toeslag kuikenstroken	A01.01.08									
Akkervogelbeheer										
Broedvogels (klei) jrl 20-50% pl/za	A01.02.01a				1,00				0,45	
jrl 20-50% pl	A01.02.01b	1,50		1,60		1,80				
3e/4e jr 100% pl/za	A01.02.01c		0,30					1,50		0,30
Doortr. en overwinteraars (graan)	A01.02.02						0,40		1,00	
Ganzenbeheer										
Ganzen op grasland	A01.03.01a		17,50	27,40	9,95	10,80		11,00		24,00
Ganzen op gewas 15/11 tot 1/4	A01.03.01b						9,95		6,25	
Ganzen op vroege groen- bemester 1/10 tot 1/2	A01.03.01c		6,80	6,00		13,80		33,70	25,00	
Ganzen op late groenbe- mester 1/11 tot 1/4	A01.03.01d				2,70					

* Bedrijf valt buiten de begrensde gebieden voor weide- akker- en ganzenbeheer. J. de Jong doet mee buiten de SNLregeling, wil experimenteren met plasdras.

		H. Vermeer	H. Witkop	J.C. Vogelbaar	H. van Wijk	W. van Wijk	C. van Zanten	J. Zonderland	P. Zonneveld	
Weidevogelbeheer										
Rustperiode 1/4 tot 1/6	A01.01.01a									
1/4 tot 8/6	A01.01.01b									
1/4 tot 15/6	A01.01.01c									
1/4 tot 22/6	A01.01.01d									
1/4 tot 1/7	A01.01.01e									
1/4 tot 15/7	A01.01.01f									
1/4 tot 1/8	A01.01.01g									
Rust met voorweiden 1/5 tot 15/6	A01.01.02a						3,00			
8/5 tot 22/6	A01.01.02b									
Plas-dras 15/2 tot 15/4	A01.01.03a									
15/2 tot 15/5	A01.01.03b									
15/2 tot 15/6	A01.01.03c									
15/2 tot 1/8	A01.01.03d									
Legselbeheer grasland 50 bp/ha	A01.01.04a						28,00	12,50		
Extens. Beweiding 1/4 tot 15/6	A01.01.06									
Kruidenrijk grasland 1/4 tot 15/6	A01.01.05									
Toeslag ruige mest rijland	A01.01.07a						3,00			
Toeslag kuikenstroken	A01.01.08							1,00		
Akkervogelbeheer										
Broedvogels (klei) jrl 20-50% pl/za	A01.02.01a			5,00						
jrl 20-50% pl	A01.02.01b									
3e/4e jr 100% pl/za	A01.02.01c	0,30						5,00	1,50	
Doortr. en overwinteraars (klei)	A01.02.02	0,51	0,40		0,35					
Ganzenbeheer										
Ganzen op grasland	A01.03.01a			24,34			28,00	15,70		
Ganzen op gewas 15/11 tot 1/4	A01.03.01b		17,80		10,00	8,50				
Ganzen op vroege groenbemester 1/10 tot 1/2	A01.03.01c		23,28	10,00			8,00	53,30	7,00	
Ganzen op late groenbemester 1/11 tot 1/4	A01.03.01d								14,50	